

ОБЩЕСТВЕНАТА НАГЛАСА КЪМ „ТУРСКОТО РОБСТВО“
ОТРАЗЕНА ВЪВ ВАРНЕНСКИЯ ПЕРИОДИЧЕН ПЕЧАТ
(1880 – 1930 г.)

Десислава Димитрова

PUBLIC PERCEPTION OF „TURKISH YOKE“ REFLECTED IN
VARNA PERIODICALS
(1880 – 1930)

Desislava Dimitrova

Abstract

The periodical press is one of the most attractive historical sources. He was the subject of numerous studies on various aspects, roles and its implications and the public. Locals in 1878 and recorded a number of different newspapers and magazines. This article will attempt to determine: What locals want to read, whether the presented their information is “simple”, “populist”, aims to teach you “anti or pro” attitudes to other Balkan countries. What is the ratio of the post-liberation print to the fifteenth to the seventeenth century.

Key words: *periodic print, Ottoman rule*

Периодичният печат е един от най-атраktivните исторически извори. Той е обект на множество изследвания, посветени на различните аспекти, роли и отражението му върху от обществото. Следосвобожденската периодика е „атакувана“ от огромен научен интерес, той се простира от краеведски разработки до описване на общобалкански „въпроси“, често свързани с военни конфликти. Настоящата публикация ще обърне поглед към варненския периодичен печат и как той отразява периода XV – XVIII в. Дали сред интелигенцията на гр. Варна след Освобождението има вълна на „отрицание“ към „първите робски векове“, доколко и какво е общодостъпно и известно

за периода, какво е усещането и отношението към „близко и далечно минало”.

Варненци след 1878 г. списват множество и разнообразни вестници и списания. Известни са и такива, които са посветени само на историческа тематика, като в. ”Славяни”, издаван в периода 1930 – 1932 г. под редакцията на Боян Станчев. Вестникът няма да бъде обект на анализ в тази творба, защото заслужава самостоятелна разработка, към това трябва да се добави, че интерес представляват освен наличните „специализирани” издания и онези, които се купуват „от непрофесионалисти”. Необходимо е да се определи: какво желаят да прочетат, дали поднесената им информация е „опростена”, „популярна”, цели ли да проповядва „анти или про” настроения към другите балкански страни.

Печатът на гр. Варна от 1880 г., може да се характеризира с огромно количество издания и заглавия, обхващащи всички сфери от „бита, културата и икономиката”. Приблизителният брой на периодичните издания от 1890 до 1930 година е 118, като от 1880 до 1900 се издават 20 различни заглавия, от които 2 на гръцки, от 1900 г. до 1910 г. се издават 5 нови вестника, от 1910 г. до 1920 г. се издават 25 различни периодични издания, от 1920 г. до 1930 г. се отпечатани 65 и само до 1930 г. в печат са 8 издания. От представената статистика може да се направи изводът, че най-плодотворно за варненската пишеща интелигенция е десетилетието между 20-те и 30-те години. Заглавията на периодиката насочват и към „предполагаемите” им читатели, а те са на в. „Красота и здраве”, за да се премине през в. „Стефан Караджа” и се стигне до в. „Борба против туберкулозата”.

Въпреки тези вариации може да се отбележат преобладаващи теми, свързани с Добруджа и морската търговия, обстоятелство, обусловено от географските особености на региона. В първите години от „самостоятелното си управление” журналистическият делник се развива с огромен ентузиазъм. Едни и същи културни радатели се натоваарват с отпечатването и популяризирането на две или три периодични издания. Съществена разлика между варненския периодичен печат и следосвобожденския в страната е общият живот на творбите. Общата тенденция е вестниците да бъдат издавани не

повече от една календарна година, не са редки случаите, в които се отпечатва само един дебютен брой. В пресата в черноморския град също се забелязват заглавия, като „Севернобългарски спортен лист”, „Вестник инвалид”, „Лъчи”, „Добруджанско знаме”, разбира се, могат да се изброят още, но са налични и други отпечатвани в продължителен период, нещо повече, част от тях се издават всеки ден – в. ”Черно море”, „Известник”, „Варненски новини”, „Добруджа”, „Варненска поща”, „Икономически известия”, „Християнски съветник”, „Варненски кореняк”, „ Морски сговор” и др.

Именно на последно изброените заглавия ще се базира нашето изложение. Причина е, че в тях, като ежедневници, фигурират рубрики, посветени на местното историческо минало, предполага се, че предвид дългогодишното им издаване, те са предпочитани от варненци и техните страници достигат до по-голям контингент от хора. Ето каква мисия си поставят журналистите на в. ”Свободна България”, поместено в един от първите им броеве през 1881 г. „И за това според задачата, която си зададохме още в началото, ние сегистогис ще даваме на читателите си, между другите статии и таквиз, които инак може да се видят критическа или леко написани и не като за една газета, а за някое периодическо списание, но ние все така рекли сме да вървим, в пътя, който сме си подчертали – и ще вървим без да чакаме толкова одобрение, колкото ползата на многото.”¹

Подобна е идейната платформа и на в. „Свободен глас”. Медията констатира, че трябва познанието за „минало” да се задълбочи. „Малцина са днес ония млади хора, които да се интересуват от миналото на своя народ, защото днешните млади хора в своето мнозинство са без всякакъв духовен интерес”². Журналистите във гр. Варна, в опита си да изготвят сравнителна линия между „минало и настояще”, нерядко изпадат в „мрачни съждения и констатации”: „Даде Бог – тъй да кажем – и нам, след едно дълго и предълго робство (за срам на нашите царе), свободата и ний, българите, възцарихме с Търновската Конституция. Широка обширна, неограничена свобода! Но...пусти времена !”³ Подобна е констатацията и по повод отбелязването и на годишнина от Априлското въстание. „На 20 април отпразнувахме тридесет и девет годишнината на априлското въстание. Отпразнуването стана тихо, почти незабелязано. И ако вестни-

ците не бяха съобшили нещо по случая, едва ли би се познало това отпразнуване. Благодарение на обстоятелството, че още има живи хора – ратници за освобождението на отечеството, все от година на година чрез подобни отпразнувания се будят спомени за далечни времена, когато цял народ е живял със своя велик национален идеал. Каква разлика между тогавашния български народ и настоящия ... Тежкото иго не сломи народния дух. Нито бесилките, нито Диарбекир не спряха революционното движение, което се извършваше подземено, но сигурно от хорица прости, полуграмотни, но предадени на своето велико дело със свята любов и пълна самоотверженост.⁷⁴ Не лисват, разбира се и негативни оценки на периода XV – XVIII в., „Небългарите се нуждаеха от освобождение. Те бяха повече от свободни: те бяха господари, а българите роби, те бяха управляващи, а българите управляеми, те разполагаха с всичко, а българите съществуваха по тяхната милост. Русия воюва за освобождението само на българите.“⁷⁵

Периодичните издания представят на своите читатели периода XV – XVIII в., като условно го разделят на три основни части. В първата се описват, причините за „падането на Шишман“ и походите на Владислав III Варненчик и Янош Хунияди. Втората група обхваща личността на Сюлейман Балтооглу, издигнат в ранг национален герой и на трето място, журналистите публикуват всичко свързано с Варненската крепост, историята и значението на Добруджа и р. Дунав през вековете.

Във варненския периодичен печат след Освобождението, са поместени статии, посветени на причините за „гибелта на Второто българско царство“, тяхното съдържание е по-скоро „емоционално тълкувание“, отколкото посветено на историческите факти и извори. Въпреки това изтъкнатите причини мога да ни разкрият отношението на варненските журналисти към едно „минало“ през призмата на следосвобожденския човек. В „размислите им“ за османското нашествие, авторите изтъкват като главна предпоставка не както обикновено се пише в исторически творби от началото на XX век „разделянето на страната от Иван Шишман“, а „враждата между Сразимира и Шишмана“. „Да кажем, че България паднала най-последно от междуособните ежби на последните си държавни люде, особено последствие на враждата между царете Сразимира и Шишмана. Сразимир

не преставал да се бори с Шишмана. Сразимир се е отделил дори и от търновската патриаршия и подчинил замята си на цариградската църква. Сразимир помага в раздорите на влашката княжеска фамилия. Това именно помагане дало повод на войната на Шишмана против Йон Дана ... Дана наследил енергичния му брат Йон Мирчо. За Мирча се знае това, че се е бил с Баязид, с когото заключили мир в полза на последния. Мирчо е владял Добруджа преди началото на 1390 г. ... На 1409 г. виждаме Мирча да се подмилква твърде ниско на Турците през тази година посрещнат приятелски на Дунава помладия Мохамедов брат Муса, и, защото владял още няколко български придунавски градове, помагал му с всичките си сили против по-стария Баязидов син властолюбивия Сюлейман. Колкото до турците, те са още по-скорошни в Добруджа. Турци първия път са се преселили в Добруджа в число около 12 000 души от Мала Азия на 1263 г., когато Византийците дали там някои места на избегналия Селжукския султанат Изедина, но след малко тези пришелци се изселили в Крим. Тулча се поменува м XVI век, както и Исакча и Киля. Седалището на духовния начални на Добровнишката колония в Бабадаг, тоя град още в XVII век е имал 22 квартала”⁶.

Друго събитие, което се отбелязва по страниците на печата са походите на Владислав III, няма да е пресилено, ако се отбележи че за града това е едно от най-титлуваните, отбелязвани и чествани историческо събитие от XV в. Акцентът пада върху гибелта на полския крал в близост до града на 10.10.1444 г. „Близо 5 века тя е под турско робство. В 1444 г. близо при Варна става голямото сражение между турци и съединените полско-унгарски войски на Владислав III (1434 – 1444 г.). Тук пада убит полско-унгарския крал, който от тогава носи името Варненчик. В началото на XVII век Варна е изпитала грабителско нападение и от страна на руски запорожски-казаци. През руско-турската война 1828 – 1829 г. русите са обсаждали града, като от „Турна-тепе” руския император Николай I наблюдавал обсадата. През Кримската война (1854 – 1856 г.) във Варна са били съсредоточени съюзните англо-френски войски, които от тук са отплували за Севастопол. Когато през освободителната война руските войски навлезли в града те се отправили най-първо към старата българска черква „Св. Архангел Михаил ... В западната посока от

Варна, между езерото и с. *Пашиа-кьой* е местото през 1444 г. е станало сражението между полско-унгарските войски на крал Владислав III и турците (тук е загинал младият полско-унгарски крал. Наблизо се намира рибарското „казашко“ село населено с руснаци. Те принадлежат – към сектата „безпоповци“ – нямат попове, но си избират, един помежду си, който извършват кръщение, погребение и пр. .”⁷⁷

От страниците на печата се забелязва подчертаният интерес на варненските журналисти да информират своите съграждани за събития от края на XIV и XV в. Те не само отбелязват, а се стремят да оставят своя „почерк“ върху събитията, като акцентират на един детайл пред друг. Не може да не се забележи, че няма нито „нотка“ на негативна оценка към османското нашествие. То не е предадено, стереотипно: „Налагането на османския феодален гнет в българските земи в края на XIV и началото на XV век разрушава много от сътвореното във времето на средновековната българска държава. Новата система на обществено-икономически отношения е далеч по-примитивна по степен на своето развитие от достиженията на българското феодално общество ... Така на практика българския народ се оказва изолиран от естествената си среда и попада в орбитата на една цивилизация, която в своята същностна характеристика отстъпва изцяло на постиженията на балканските народи от предходните столетия”⁷⁸.

Нещо повече, нашествието, освен че няма „апокалиптична украса“, е вписано като резултат от: „Да кажем, че България паднала най-после от междуособните ежби на последните си държавни люде”⁷⁹, теза която никога не се налага като основна в българската историография.

Освен страници, посветени на османското нашествие, варненският периодичен печат публикува няколко статии и за Сюлейман Балтооглу¹⁰. „От всички тия ренегати българи, възкачили се до първите места в държавата на великите султани, ще предадем само онова що се намира в историята на османската империя от проф. Йорга (немско издание от 1909 г.) за адмирала Балтооглу. През пролетта на 1453 г. по заповед на султан Мохамед II почнали да се стичат от азиатските и европейски провинции войските, които били предназначени да превземат Цариград. Най-после, разправя проф. Йорга, пристигна от Галиполи и флота под началството на Балтооглу, тамошния началник и адмирал – той собствено е бил син на един

български болярин и спечелил султанското благоволение чрез знаменето посолство в Унгария през 1444 г. и чрез нападението на Лесбос през 1449 г. една невиждана до тогава флотилия от повече от 300 по-големи и по-малко кораби, твърде много превъзхождаща византийския флот, състоящ се от трудно събраните пет корита – остатъците от византийската морска сила – от задържаните две малки венециански галери, от генуезките (две галери с 700 човека) на Жустиниано ... За участието на този адмирал в борбите около Цариград по-нататък се разправя :”На 20 април дойдоха три или четири генуезки кораба с припаси на борда, тъй като през този ден бе спрял всякакъв вятър, Балтооглу можа пред очите на султана да влезе в формен бой с тях, в който взема участие императорската галера, която влезе в борба дори с самия турски адмирал. ... По-нататък вече нищо не се чува за този турски адмирал. Ние не знаме нищо за неговата дейност ... Интересно би било да се знае нещо повече за живота на този българин.”¹¹ На Балтооглу е посветена една странна статия и във в. „Морски сговоръ” под заглавие „50 години българско мореплаване”. „Настъпва обаче отпосле дългото петвековно робство, през което време не може и да се мисли, че българинът е имал възможност да се занимава с това превилигирован само за турците и гърците поминък. Българинът с много малки изключения и тук е бил роб и се е използвал само като помощен работник. В това можем да се убедим от факта, че през време на турското робство в турските държавни корабостроителници са работили много майстори българи, за което свидетелства и заявлението на Княз Богориди до Султан Абдул Меджит през 1265 год. от Егира (1848 Р. Хр.) с което той моли последния да даде и на българското население правото да има своя църква. На това заявление се казва: Ваше Величество, Живущите в Цариград, българи-рая, на служба в императорската корабостроителница и в разни други държавни учреждения, както и ония, които се занимават с шивачество, абаджилък, зидарство, градинарство, овчарство или са коняри, колари, или пък обикновени работници, които вършат някои тежка работа, също и ония, които като търговци постоянно идват в Цариград, подали се на Ваше Величество молба да им разрешите – по подобие на гръцкото, арменското, католическото и еврейското общество, които облагоде-

телствани от Ваше Императорско Величество, имат свои собствени църкви, да си построят и те отделни църкви (мюфрезъ биръ кенисе), в която да извършват своите религиозни служби на своя език” и т. н.

От горното се вижда, че по това време българите са се занимавали с корабостроителния занаят и са работили в турските държавни корабостроителници, като даже в това заявление на княз Богориди, се поставят на първо място като занаятчии. Като имаме предвид, че занаятчийството по него време се е предавало по наследство, идваме да заключение, че изказаната по-горе мисъл, какво българите в миналото си са се занимавали с мореплаване и непосредственото свързано с него корабостроение, е напълно справедлива и правдоподобна. Като още едно доказателство, че и българинът е обичал морето и мореплаването можем за съдим по това, че пак през време на турското робство на служба в турската импер. Флот е бил нашия българин Адмирал Балтаоглу. Предполага се, че наред с него е имало на служба още и други българи от началническия и други състави в турския флот, обаче за тяхното число още точно не се знае. Че действително и българинът е имал стремеж към използване морските блага се вижда от още едно четвърто доказателство, а именно: Още през време на робството, през 1863 год. група българи живущи в Цариград, съзнаващи голямото значение на мореплаването, решават и образуват с свои средства тъй нареченото Парaplувно Търговско Дружество „Провидение” за която цел купили един английски параход и го нарекли с името „Азис”. Това дружество за жалост не могло да заживее и се развие поради лошата си стопанска уредба и за това фалирало”¹²

От пространната статия във в. В. „Морски сговоръ”, може да се заключи, че въпреки определението „рenegати” за българите на османска служба, те според журналистите имат съществено значение за културното и икономическо развитие на българските земи през XV – XVIII в. Не случайно статията е отпечатана под заглавие „50 години българско мореплаване”. Вписването на Сюлейман Балтооглу в нея, оставя без съмнение факта, че следосвобожденските варненски интелектуалци приемат неговото „обръщане към исляма” не за самоцелно желание за власт, както често се пише в периода след 1944 г. „В българските земи естествено контингентите за ислямизаци-

ране се черпели от народната среда. Пред опасността да бъдат заклани, заробени или да живеят в робска дискриминация известна част от гражданите и селяните се помирявали с приемането на мохамеданската вяра. Тази страшна и в двете посоки алтернатива била в особена сила през същинския завоевателен период – до 60-те години на XV век, когато именно се извършвали масови кланета, отвлечения в робство и след това насилствени помохамеданчавания.”¹³

В потвърждение на „различния поглед” на следосвобожденските варненски журналисти ще представим и интервюто на „гражданин Димитър Мухтаров” с в. Варненски Коренякъ, за по-голяма обективност е взето и мнението на „г. проф В. Н. Златарски”. „За периода на българското възраждане имаме вече доста пространна научна литература, издадени са много отделни книги, обнародвани са множество статии в разни научни и литературни списания, както и в разни вестници. Хвърли се доста светлина както върху цялата геройска епоха, така и върху отделните ѝ части. Църковните и политически борби са се водели на разни тайни революционни комитети места. Разни тайни революционни комитети са се формирали в много градове и паланки. Някои от тях са действали самостоятелно, някои са били в споразумение с други подобни. Важна роля е играл цариградския комитет . . . Във всяка община е имало видни дейци, които, разбират се, ся принесли големи заслуги. . . . Но имало е и такива, които поради естеството на тяхната деятелност са били принудени да действат тайно, сиреч подземно, иначе турското правителство не би ги пощадило. Даже нещо повече. Някои от тях са били принудени да играят пред турските власти двулична роля: те са показвали лоялни и защитници на турското отечество, за да могат да спечелят тяхното доверие. Имайки тяхното доверие те са били по-свободни да се движат навсякъде, да спасяват заподозрените и осъжданите и бъдат тайни последници между разни комитети и революционери или ходатаи между тях и турските власти. Те са били за българското общество по-малко известни, макар че техните заслуги спрямо това общество са били много големи: те са бивали натоварени с важни мисии и излагани на постоянни рискове. . . . В статиите си обнародвани в бр. 8 и 10 на в. ”Варненски Коренякъ” за 1929 г., загатнах на кратко, че според семейните хроники (записи) на Асенови (Мухтарови) тяхното

потекло се води от великите боляри на I и II българско източни царства, а по-специално от династията на Асеновците. Споменах накратко за подвиците и заслугите на Вангел и Никола Асенови. Отзив на г. проф В. Н. Златарски (София). На 11.VIII.1930 аз посетих къщата на варненския гражданин Димитър Мухтаров (Ясеня). Въодушевен от традицията на своя род, че той произлезе от стара българска болярска фамилия и че се намира в близки роднински връзки с известния наш воевода х. Димитър Асенов, г. Мухнаров, както той казва по завещание на баща си Никола Мухтаров, който е играл немалка роля както в турско време, понеже бил спечелил доверието на турците, употребено от него за полза на българското население на Варна и околностите ѝ, тъй и при освобождението ни 1877/8 ... Мнение на г. Иван П. Церов – Варна „ Дядо му на Д. Мухтаров, Вънгел Асянов, по месторождение бил от Сливен и баща му Никола Вангелов се преселва във Варна 1843 и с способностите си с умението си добил голямо влияние пред турските власти в града и службата главен мухтар. При това си положение той силно се застъпва за българското население тук (не само тук но и в други места – забележка наша) и пренесъл големи заслуги на Варна.“¹⁴

Освен редове на „приелите високи служебни постове в империя“, пресата оставя и критични бележки към „съвременните изследователи“ на периода, журналистите правят своите крачки в изследванията на демографията и етническия състав на българските земи. „В никоя история ние не срещаме да се пише положително за числото на българите до покоряването им под Турция. ... След покоряването на България към края на XVI столетие, така започва преселението на българите от България по другите земи, развитите и по-богатите Българи не са могли да оставят и живеят под Турците. Все тогава, във времето на немско-турската война доста голяма част българи са се преселили в Австрия, а най-вече в Банат. Дето са останали и до днес понемчени, като обогатяват страната, която до тогава не са отливаше с нищо особено. Положително може да се каже, че тези българи са насадили там лозя, развили садоводство, градинарство, пчеларство и скотовъдство с Виена и Брашов ... След продължителни размирици в течение на 500 години при многократните войни на които поробена България е била театър, като Турция владяха и

Молдовлашо. Българите някак взеха да се изследват – и тогава вече в Молдова и Влашко постепенно до последно време. Най-богатите и способните българи вече търсят и намериха убежище отгъдък Дунав, където и оставаха ...¹⁵

Друга често срещана тема в пресата е местната история, а именно тази, свързана с Варненската крепост и значението на р. Дунав

Дунавското крайбрежие, според местната преса е важен ресор, който не е достатъчно оценен и използван в „миналото“, особено в периода до XVII в. „В това същото време ние не виждаме Дунав да е играл каква и да е съществена роля, както за нас, така и за съкрайбрежниците му. Затвърдяването пък на турците по бреговете му окончателно го прави затворен и недостъпен. Едва по-сетне, когато големи събития от икономически и политически характер сложиха началото на обратното движение на турците към Азия, почнаха да изчезват турските пречки за плаването на Дунав и взеха да се създават търговските връзки“¹⁶. Подобна констатация от страна на варненци за XV – XVII в. е базирана от липсата на достатъчно „изворов материал“, за търговските кораби по Дунава, пренасящи в крайбрежните градове Русчук, Видин и Силистре стоки от „западът“¹⁷. Далеч по задълбочени са познанията на местните журналисти за Варненската крепост. За нейното устройство, за етническия състав и ролята, която играе за империята. „Тия бележки са извлечени от книгата „писъма изъ Болгарій“ написани от руския археолог и поет Виктор Тепляков, който заедно с руските войски на Дибич Забалкански, е посетил Варна и околностите и през 1829 год. и е престолял в нашия край от месец март до началото на май същата година.

Варна и нейната крепост са построени на един постепенен наклон към морето, който се спуска от високи и зеленеющи баири. Западната част на крепостта се оглежда в Девненския лиман, а източната стои гордо изправена над безкрайното равнище на морето. От тук градът изглежда като една потъмняла маса от натрупани дървени къщи, над които стърчат тук-там високи минарета, с заострени оловни върхове.

Вътрешността на града представлява крайно любопитна картина. Къщата са обърнати с прозорците си към дворовете, покрити от високи стени и гъста зеленина. Улиците са тъй тесни, че едва

трима човека могат да се разминат. Горните етажи и покриви се почти сближават и само тук-так слънчевия лъч прониква в полумрака на улиците. Но не мислете, че вред е така. На места се разтварят неправилни мегдани (площади), върху които прекрасното източно върху слънце изсипва всичкия си блясък. Почти не всеки ъгъл се вижда мраморна чешма ...

Оживлението в града е голямо. Ето ви например, тая тясна крива и безкрайно дълга улица. Какъв шум и суета по нея! Малки пръснати един до друг дюканчета с най-разнообразни и пъстри стоки и изработки на източния промишленик. Тук са и лавките с благовонна халва, локуми, шекери и алени шербети и други лакомства на Ориента. До тях се редят бюрекчийници, с своите майстори в бели престилки и запретнати ръкави, а също и малки, но спретнати кафенета, в които ви поднасят горещо и ароматно кафе в широки сини чашки без дръжки.

Същата пъстрота представлява и населението на града. Турчинът горд и с умислено чело, бавно и важно пристъпва. На другия край на училищата стои мургавия арменец, с затаени мисли в главата. Ето ви и българинът с замръзнало изражение в лицето, плах и съсредоточен, с тежки и машинални движения. Над всички тия обаче, стои гъвкавия и ловък грък, с бързи и схватливи очи и крайно подвижна физиономия.

Дрехите на всички ся почти еднакви. Главното отличие на гяура от правоверния турчин е чалмата, която последния носи бели или зелен памучен плат. Арменците и гърците увиват фесовете или капите си с черни шалчета, а българинът носи обикновено кръгли овчи калпаци.

Между жителите на Варна заемат почетно място и евреите, а след тях се срещат макар и рядко екземпляри: французи, италианци, немци, англичани и наши руси.

Варненските християни имат двамина архиепастири: гръцки и арменски митрополит. С първия аз се запознах на вечерна молитви в съборната църква. Когато потръгнахме заедно, голяма тълпа от любопитни ни обгради от всякъде. Щом аз, или моя драгоманин отваряхме уста, за да запитаме нещо, стотина гласове от тълпата отговаряха едновременно. Тая вавилония продължи и в дома на

митрополита... Варна има около 4,000 къщи с 26 души, мнозинството от които ся турци. След капитулацията на крепостта (27 септември 1828 г.) трудно е да се изчисли населението, тъй като сега става постоянен наплив на българи и гърци от околните турски поселения²¹⁸.

Варненският печат отдава нужното внимание и на описанието на Евлия Челеби. Фактът, че той е единственият пътешественик, вписан във варненските всекидневници, идва да ни покаже високото мнение и авторитет, които има сред българите след Освобождението. В. "Морски сговоръ" отбелязва и част от дневника на английския генерал Йочмус, неговото посещение е значително по-късно хронологически. „Турският пътешественик Евлия Челеби е посетил изворите пред 1656 г., той описва крепостта на висока скала, основана от Константин, говори за извор под крепостта, за който казва, че иде от Дунав. Английският генерал Iochmus е посетил 1847 г. изворите, да дири стълба с надпис, по предание се е говорило, че дервишите са знаели за камъка с надпис, написан с „знаци като гвоздеи“ (асирийско писмо), който е бил пренесен в гробницата на пашата Биксбиръ оглу Ахмед-боба (Текия), където обаче не е бил намерен²¹⁹.

Поради голямото разнообразие от тематични заглавия и обхвати в периодичния печат, варненци мога да прочетат на страниците на в. "Женски свят" част от историческото минало, свързано с всекидневието, а именно символиката на накитите, използвани през вековете и причините за тяхната употреба. „През средните векове когато се отбягвали многото украшения, пръстените не се употребявали твърде много, тогава хората са отбягвали и всички други златни и сребърни украшения, та и за туй от тая епоха не са останали много такива. Така е било през 12-ия и 13-ия векове но през 15-ия век, когато мекушавостта на нравите била най-голяма, тогава и пръстените са много употребявали, мъже и жени, момци и девиси натоварвали пръснати си с много пръстени, скъпоценности. През вековете на възражданъето, когато същевременно станало и откриването на Америка, откъдето са донасяли най-много злато и скъпоценни камъни, пръстените са били в голямо употребления, като се изработвали най-изкусно и най-майсторски. През 17-ия и 18-ия векове пръстените са се употребявали малко ...²²⁰

БЕЛЕЖКИ

- ¹ В. "Свободна България", год. I, бр. 3, 31.01.1881, с. 2.
² В. "Свободен глас", год. X, бр. 17, 3.05.1915 г., с. 1.
³ В. "Черно море", бр. 9, 08.08.1891, с. 3.
⁴ В. "Свободен глас", год. X, бр. 17, 3.05.1915 г., с. 1.
⁵ В. "Светкавица", бр. 2, с. 2.
⁶ В. "Свободна България", год. I, бр. 1, 15.01.1881, с. 1.
⁷ В. "Варна за красоти и здраве", год. I, бр.1, 1932, с. 1 – 6.
⁸ **Стоянов, И.** История на Българското възраждане, В. Т., 2010, с. 5.
⁹ В. "Свободна България", год. I, бр. 1, 15 януари 1881, с. 1.
¹⁰ Името му е записано, така както е публикувано на страниците на периодичния печат.
¹¹ В. "Морски сговор", год. IV, бр. 4, с. 7.
¹² В. "Морски сговор", год. IV, бр. 6, 01.06.1929, с. 25 – 25
¹³ **Гандев, Хр** Българската народност през XV век. Демографско и етнографско изследване. С., 1989, http://promacedonia.com/hg/hg1_6.html.
¹⁴ В. "Варненски Коренякъ", бр. 7 – 52, с. 3.
¹⁵ В. "Свободна България", год. I, бр. 3, 31.01.1881, с. 2.
¹⁶ В. "Морски сговор", год. IV, бр. 2, с. 6.
¹⁷ **Вечева, Е.** Търговията на Дубровник с българските земи (XVI – XVII в.), С., 1982.
¹⁸ В. „Варненски коренякъ”, брой 7 с. 2 „Варна в миналото : (Преди сто години)” 01.11.1927.
¹⁹ В. "Морски сговор", с. 10 „Исторически бележки за черноморската област на Балканския полуостров”.
²⁰ С. "Женски свят", год. I, бр. 9, 01.05.1898, с. 6 – 8.

ЛИТЕРАТУРА/REFERENCES

- I. Извори.
I. Springs.
В. "Варненски Коренякъ", бр. 7 – 52, с. 3.
В. "Варненски Коренякъ", брой 7, стр. 2 „Варна в миналото : (Преди сто години)” 01.11.1927.
С. "Женски свят", год. I, бр. 9, 01.05.1898, с. 6 – 8
В. "Морски сговор", год. IV, бр. 2, с. 6.
В. "Морски сговор", с. 10 „Исторически бележки за черноморската област на Балканския полуостров”.
В. "Морски сговор", год. IV, бр. 4, с. 7.

В."Морски сговоръ", год. IV. бр. 6, 01.06.1929, с. 25 – 25.
В."Свободна България", год. I, бр. 3, 31.01.1881, с. 2.
В."Свободна България", год. I, бр. 1, 15 януари 1881, с. 1.

II. Книги, статии и монографии.

II. Knigi, articles and monographs.

Вечева, Е. Търговията на Дубровник с българските земи (XVI – XVII в.), С., 1982.

Гандев, Хр. Българската народност през XV век. Демографско и етнографско изследване. С., 1989, http://promacedonia.com/hg/hg1_6.html.